

Bokanmeldelse

Knut G. Nustad

Creating Africas. Struggles over Nature, Conservation and Land

ISBN 978-1-84904-258-1 (paperback)

London: Hurst 2015

Bjørn Enge Bertelsen

Bjørn Enge Bertelsen er førsteamanuensis ved Institutt for sosialantropologi, Universitetet i Bergen. Han arbeider blant annet med egalitarianism, statsformasjon, ulikhetsoppfatninger, kosmologi og vold i urbane og rurale kontekster, hovedsakelig i Mosambik. Bertelsen har blant annet utgitt *Violent Becomings. State Formation, Sociality and Power in Mozambique* (2016) og vært medredaktør på *Violent Reverberations. Global Modalities of Trauma* (med Vigdis Broch-Due, 2016) og *Critical Anthropological Engagements in Human Alterity and Difference* (med Synnøve Bendixsen, 2016).

Det empiriske utgangspunktet for dette arbeidet – utover den afrikanske konteksten – presenteres allerede i introduksjonen, nemlig at nær ti prosent av jordens overflate siden 1980-tallet har vært definert som nasjonalparker eller vernede naturområder og underlagt ulike former for beskyttelse. I en tid med stadig større natur- og miljødeleggelser under en truende antropocen himmel, og gitt konfliktene knyttet til slike områder, så er det all grunn til å granske de empiriske, historiske og epistemologiske sidene ved vern. På sett og vis er Nustads inntak klassisk antropologisk her ved at boken utfordrer det sentrale omdreiningspunktet for vern, nemlig skillet mellom natur og menneske/samfunn. Arbeidet dokumenterer da også det paradoksale i at et hardt skille mellom natur og menneske/samfunn *nettopp* er en viktig bestanddel i det som produserer miljødeleggelse på en sånn skala at selve livsgrunnlaget for menneskelig eksistens trues. Hans analyse viser også hvordan en «territoriell innkapsling» av (en idé om) en ren natur, som både produseres og dyrkes som menneskefrie, genererer mangeartede konflikter mellom de (presumtive) «naturrene» vernede områdene og omkringliggende befolkninger; konflikter som i afrikansk sammenheng ofte har koloniale og imperiale baktepper. Og det er nettopp her ett av bokens argumenter kommer til syne, nemlig at skillet mellom natur og menneske/samfunn antar form av å være en «ontologisk distinksjon» (s. 19) som virker destruktivt i sin produksjon av naturrenhet.

Nustads utforskning av disse aspektene er situert i en for bokens del svært gunstig kontekst, nemlig det som kalles iSimangaliso Wetland Park (iWP) i KwaZulu-Natal på grensen til Mosambik i det sørøstlige Sør-Afrika. Selv om iWP ble gitt UNESCOs verdensarvstatus allerede i 1999, har den vært underlagt det man grovt forenklet kan kalle ulike verneregimer siden 1895. Analysen trekker aktivt på Sør-Afrikas rike, komplekse og konfliktfylte historie(r) – inklusive The Great Trek, storjaktvilt som hvit maskulin syssel, agro-industrielle skogdriftprosjekter, apartheids marginalisering av svarte sørafrikaneres tilgang til land, kontemporære nyliberale transformasjoner av verne-NGOer og mye annet. Generelt framstår boken som en monografi, men *ikke* over et folk, en gruppe, en sosial klasse, et sjikt eller en annen konvensjonell antro- eller sosiosentrisk størrelse: Teksten er mer et kunnskapsarkeologisk (heller enn rent etnografisk) portrett, en biografi kan en kanskje si, av en størrelse en ofte vil tenke på som noe passivt, nemlig iSimangaliso Wetland Park (iWP). Heller enn å framstille iWP som et variert fysisk landskap hvor ulike menneskers skiftende praksis gjennom tidene har innskrevet seg selv i en ikke-aktiv natur, framstilles iWPs skoger *både* som aktører og som *emergent possibilities*.

Hvorfor et slikt grep? Dette framkommer i bokens introduksjon hvor det argumenteres for at en kritisk analyse av natur-menneske-dualismen best kan utføres

from a theoretical starting point where humans, animals and their environments are treated as mutually constitutive, and as constituting different realities in the making. Only then can we begin to overcome the problems that arise when we act as if there is a fundamental schism between ourselves and nature (s. 9).

Som utsagnet bør indikere, så setter Nustad seg fore å tenke nytt om forholdet mellom natur, menneske og miljø ut fra de siste ti års såkalte ontologiske vending – i antropologien og utenfor (se også Bertelsen og Bendixsen 2016). Hvordan etablerer så boken et slikt portrett av skoger, mennesker og det ennå urealiserte (*emergent*) innen konteksten av iWP?

Boken er i stor grad bygget på uutgitt materiale (unntakene er deler av kapitlene 3 og 6), består av til sammen syv kapitler (foruten introduksjon og konklusjon) og er delt opp i tre deler. Den første delen, *Parks, Representations, Relations* inneholder to kapitler hvorav det første er en fascinerende historisk framstilling av de inkarnasjoner som iWP har gjennomgått, inklusive skiftende hvite jaktpraksiser, kolonial ekspansjon, elitebasert romantisering av natur og de politisk-økonomiske implikasjonene av redefinisjon av svarte sørafrikaneres jakt som krypskytteri. Kapittel 2 er det stedet i boken hvor en gis en innføring av hva det innebærer å skifte fra representasjoner av en singular natur til å *pose reality itself as multiple* (s. 35). I sin kritikk av det som også kalles *reality absolutism* (s. 50–53) går Nustad gjennom, og trekker på, en rekke ulike kritikker av det Karen Barad kaller *representationalism* (s. 40), inklusive Tim Ingold, Anna Tsing, Gilles Deleuze, Eduardo Viveiros de Castro, Bruno Latour, Michel Callon, Donna Haraway, John Law, Marianne Lien og Judith Butler, men situerer tidvis også slike perspektiver i relasjon til antropologiske klassiske perspektiver fra Bruno Malinowski, Alfred Gell, Clyde Mitchell og Edmund Leach. I tråd med for eksempel Martin Holbraads representasjonskritikk (2012) – som ikke er referert i boken – så bruker Nustad disse tilnærmingene til å nytenke iWPs 150 års historie hvor ulike realiteter har utfoldet seg «...all setting out to create different Africas. Not images and represen-

tations, but physically distinct and materially different Africas» (s. 62). De to neste delene av boken *Hunting, Production and Conservation* samt den tredje delen, som er tilnærmet sesvis ett casestudium av en (mulig) del av iWP, *The Dukuduku Forest* må ses i lys av grepet som gjøres i særlig kapittel 2. I begge disse siste delene gjennomgås et større arkivmateriale, offentlig tilgjengelige materialer, sekundærlitteratur og, bare i en viss grad, Nustads eget etnografiske materiale. Hensikten i disse delene er å vise både det arbitrære i et skille mellom natur og samfunn/menneske, samt den politiske sprengkraften som ligger i å forsøke å rendyrke et bilde av en ikke-menneskeskapt natur.

Gjennomgående så turneres altså argumentet om det problematiske ontologiske skillet mellom natur og samfunn/menneske og bokens analyse framstår her svært overbevisende. Noe av det denne anmelderen fant mest interessant ved en slik kunnskapsarkeologisk diseksjon av iWP (og dens forløpere) er nettopp påpekningene av de mange inkonsistenser, paradokser og transformasjoner slike skiller mellom natur og samfunn/menneske generer i vernepraksiser. I kapittel 3 om de mange inkarnasjoner større dyr har gjennomgått er det interessant at mange av de en i dag anser som organismer en bør verne – eksempelvis bavianer, krokodiller, leoparder og løver – på begynnelsen av 1900-tallet ble definert som skadedyr. I tråd med slik verneforståelse ble det derfor organisert storstilte *game drives* for å utrydde slike skadedyr og forvalte naturen på en bedre måte. Et annet eksempel er måten en idé om et tidløst, verneverdig landskap forvaltes i den nåværende parken: Gitt at iWPs natur skal framstå urørt av menneskelig inngripen – og for å tilfredsstillte visse estetiske idéer om slik «vill» og «urørt natur» – så svis store deler av parkens gress og busker av i gitte sykluser (s. 99–102). Bare ved slik menneskelig inngripen kan parknaturen framstå som om den, på regenerativt og urafrikansk vis, gjenskaper seg selv som urørt. Som Nustad selv formulerer dette paradokset: «In other words, the park was using science and ecological knowledge to create the effect of the presence of a now-absent element: human society» (s. 101).

Bokens skrivestil er svært tilgjengelig i motsetning til det som kan være tilfelle i tekster knyttet til den ontologiske vendingen, og Nustads setninger er ofte korte, konsise og uten å gjøre bruk av evokative grep. Den er også, som nevnt over, ingen konvensjonell monografi i og med at den preges av få narrativer fra feltarbeidet og i bokens første to deler er det nesten utelukkende hvite, koloniale aktører som kommer til orde gjennom bruk av sitater fra kilder. I bokens siste del bøtes dette imidlertid på gjennom sitater fra noen av de fraksjoner av svarte sørafrikanere som er i konflikt med hverandre og vernemyndigheter. Likevel sitter en igjen med et svært skrint bilde av hva disse svarte sørafrikanerne som bor i verneområder faktisk gjør, og dette er et problem representasjonsmessig så vel som analytisk: For, hvis en sentral hensikt med boken er å oppheve skillet natur og menneske/samfunn, så hadde det vært svært nyttig med informasjon om hva som dyrkes i Dukukuskogen, hvordan vernepolitikk oppfattes *utenfor* komitésettinger og rapporter (s. 147–153) og hvordan skogen for eksempel leses av det som bare i en bisetning omtales som *traditional healers* (s. 145). Slik Anna Tsing (2015) ga et verdifullt bidrag til å forstå hvordan sosioøkonomisk marginaliserte amerikanske sopplukkere levde i, leste og interagererte med andre organismer i en antropocen perikapitalistisk skogskontekst, hadde det utvilsomt beriket boken om det samme kunne vært gjort for de menneskene Nustad omtaler som *forest dwellers* (s. 127), og hvis praksiser bare skimtes (s. 141–146). Skulle en være mer kritisk, så kunne en si at bokens sortering av disse svarte sørafrikanernes virksomhet som tilhørende det samme

production fields-regimet som nærliggende store farmer eller sukkerrørsplantasjer predefinerer disse som tilhørende et euroamerikansk ontologisk skille mellom natur og menneske/samfunn. Om hensikten er framstilling av mulige naturer i konflikt, så mangler en forståelse av deres natur(er), mens den som koloniale aktører, vernemyndigheter, NGOs og statlige instanser søker å etablere gis svært bred dekning, genealogi og kompleksitet. Det er godt mulig denne skjevheten skyldes vanskelige feltarbeidsforhold (noe som også indikeres flere steder i boken), men det er å håpe at dette arbeidet kan følges opp fra Nustads side – også siden det kunne gi verdifulle innsikter i de politiske dimensjonene ved *dispossession*, marginalisering og de landkrisene som den sørafrikanske apartheid- og postapartheidstaten hankses med og som boken ellers behandler svært godt i kapitlene 5–7.

Nustads nyanserte analyse er en sjelden gang litt slepphendt – som når den veksler mellom om den sentrale distinksjonen som utfordres i boken er den mellom menneske(heten) og natur (s. 17, for eksempel), mellom samfunn og natur (s. 7, 119 for eksempel) eller mellom mennesker og *environment* (s. 110, 115, for eksempel). Det er også tidvis uklart i hvor radikal grad boken anfører det ontologiske begrepsapparatet i sin analyse: På side 155 omtales *treating realities as multiple* som bokens argument, heller enn (får en anta) å bevege seg *helt bort fra* representasjoner av én objektiv realitet, mens på side 168 oppfordres vi, derimot, til å *ground our arguments in other less absolutist ontologies*. Andre uklarheter knyttes til for eksempel feltarbeidet hvor det ikke framgår om dette gjennomgående ble utført sammen med de som omtales som *partners in research* i Acknowledgements-delen, eller om deler ble gjennomført alene – som det kan synes som i introduksjonskapittelet (side 6, for eksempel).

Disse uklarhetene er, imidlertid, relativt uviktige og svekker på ingen måte inntrykket av en bok som er svært godt gjennomarbeidet, overraskende lesverdig og overmåte interessant og tankevekkende. Den fortjener definitivt en lezerskare utover afrikainteresserte antropologer og vil egne seg utmerket for eksempelvis kurs i politisk økologi eller natur og samfunn. Nustad skal også ha honnør for å ha skrevet en bok som dekker usedvanlig mye, sine 192 sider til tross, og for å ha gitt et solid, originalt og teoretisk nyvinnende bidrag til forståelse av vernepraksis, dets naturer og dets Afrikaer.

REFERANSER

- Bertelsen, Bjørn Enge og Synnøve Bendixsen, red. 2016 *Critical Anthropological Engagements in Human Alterity and Difference*. New York: Palgrave.
- Holbraad, Martin 2012 *Truth in Motion. The Recursive Anthropology of Cuban Divination*. Chicago: University of Chicago Press.
- Tsing, Anna L. 2015 *The Mushroom at the End of the World. On the Possibility of Life in Capitalist Ruins*. Princeton: Princeton University Press.